

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Helsinki 31.5.2006

Lausunto oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskevasta hallituksen esityksestä HE 13/2006 vp

Lausuntonaan oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskevasta hallituksen esityksestä HE 13/2006 vp Viestinnän Keskusliitto esittää seuraavaa:

1. Pääviestit

1. Viestinnän Keskusliitto kannattaa esityksen yleisiä tavoitteita oikeudenkäyntien avoimuuden ja julkisuuden lisäämisestä ja tiedotusvälineiden toimintamahdollisuuksien edistämisestä.
2. Julkisuusperiaatteen ja sananvapauden laajan toteutumisen varmistamiseksi salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja ja suljettua käsittelyä koskevia rajoituksia on syytä täsmentää.
3. Esitetty 25 vuoden salassapitoaika salassa pidettäville oikeudenkäyntiasiakirjoille on hyväksyttävä. Sen sijaan ehdotettujen 60 ja 80 vuoden sijasta salassapitoaika pitäisi lyhentää 40 vuoteen.
4. Viestintävälineiden edustajille olisi tungoksen syntyessä perusteltua antaa etusija päästä istuntosaliin. Heidän työnsä välityksellä oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu mahdollisimman laajasti.
5. Suullisen käsittelyn taltioinnin tulisi olla mahdollista myös istunnon aikana, ellei luvan epäämiseen ole painavaa syytä.

2. Yleistä

Tuomioistuimet ovat muusta hallinnosta riippumattomia elimiä, jotka antavat ihmisille oikeusturvaa ratkaisemalla erilaisia oikeudellisia asioita. Oikeudenkäyntien julkisuus on tärkeää, koska se mahdollistaa tuomioistuinten toiminnan valvonnan.

Käytännössä yleisö seuraa oikeudenkäyntejä lähinnä tiedotusvälineiden avulla. Raportoimalla oikeusjuttujen käsittelystä ja tuomioistuinten ratkaisuksista media antaa

ihmisille mahdollisuuden seurata ja valvoa oikeuslaitoksen toimintaa. Julkisuuden kautta ihmiset saavat myös tietoa siitä, mikä yhteiskunnassa on sallittua ja mikä kiellettyä.

Oikeudenkäyntien julkisuus on myös juttuun osallisten henkilöiden oikeusturvan tae. Ketään ei voida tuomita salassa. Kansalaisten luottamus tuomioistuimiin on mahdollista saavuttaa vain toiminnan avoimuudella.

Viestinnän Keskusliitto kannattaa esityksen tavoitteita oikeudenkäyntien avoimuuden ja julkisuuden lisäämisestä, lainkäytön läpinäkyvyyden parantamisesta, julkisuutta koskevan lainsäädännön selkeyttämisestä ja tiedotusvälineiden toimintamahdollisuuksien edistämisestä. Ehdotettu uusi laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa on rakenteeltaan selkeä ja asiasisällöltään yleisesti ottaen ansiokkaasti laadittu ja hyvin perusteltu.

Lakiesityksen perusteluissa on käsitelty verrattain laajasti oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyviä perusoikeuksia. Tämä on ilahduttava poikkeus moneen muuhun viestintäyritysten kannalta tärkeään lainvalmisteluhankkeeseen verrattuna, joissa erityisesti sananvapausnäkökohdat tuntuvat usein jäävän liian vähälle huomiolle.

Keskusliitto yhtyy perusteluissa esitettyyn näkemykseen siitä, että sananvapaus on vaikutukseltaan oikeudenkäynnin julkisuutta perusteleva ja siihen laajentavasti vaikuttava perusoikeus. Julkisuuteen vaikuttaa kuitenkin myös yksityiselämän suoja koskeva sääntely, joka on esityksessä mielestämme saanut joiltain osin liian suuren painoarvon. Sananvapauden ja yksityisyyden suojan välistä tasapainoa tulisikin esityksessä vielä hioa.

3. Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja (9 §)

Viestinnän Keskusliiton mielestä säännös salassa pidettävistä asiakirjoista on julkisuusperiaatteen ja sananvapauden toteutumisen kannalta eräissä suhteissa liian tiukasti muotoiltu. Mielestämme ehdotus olisi suojattavien oikeushyvien suhteen paremmassa tasapainossa, jos 9 §:n 1 momentin 1 ja 2 -kohtiin lisättäisiin erityisyyden vaatimus seuraavasti:

Hallituksen esitys:	Viestinnän Keskusliiton ehdotus:
<p>9 § Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja</p> <p>Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää: 1) tietoja, joiden julkisiksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;</p>	<p>9 § Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja</p> <p>Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää: 1) tietoja, joiden julkisiksi tuleminen <i>erittäin</i> todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä</p>

2) arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;	yhteistyössä; 2) <i>erityisen</i> arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista
--	---

Kansalaisilla on oikeutettu tarve saada valtion ulkoista turvallisuutta koskevista maanpetos- yms. oikeudenkäynneistä tietoa mahdollisimman laajalti. Lähtökohdana tämänkaltaisten juttujen osalta tulisi olla julkisuusperiaatteen noudattaminen. Ehdotuksessa lähtökohdaksi on kuitenkin omaksuttu salassapito: tuomioistuimella on velvollisuus pitää salassa säännöksessä luetellut asiakirjat. Esityksen avoimuuden ja julkisuuden lisäämistä koskevan yleistavoitteen kanssa olisi paremmin sopusoinnussa se, että asiakirjan salassapito 9 §:n 1 momentin 1-kohdan nojalla olisi mahdollista vain tilanteissa, joissa tietojen julkiseksi tuleminen *erittäin* todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta.

Viestinnän Keskusliiton mielestä julkisuuden lisääminen maanpetosjuttujen kaltaisissa oikeudenkäynneissä lisääisi yleistä luottamusta tuomioistuimiin ja estäisi perusteettomia väitteitä vastaajan oikeusturvan loukkaamisesta. Tältäkin kannalta julkisuutta olisi perusteltua lisätä ehdotettua enemmän edellyttämällä valtion ulkoisen turvallisuuden *erittäin* todennäköistä vaarantumista oikeudenkäyntiasiakirjan tietojen salassapidon perusteena.

Henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvät arkaluonteiset tiedot oli Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunnan mietinnössä (komiteanmietintö 2002:1) linjattu salassa pidettäväksi sillä lisäedellytyksellä, että ne ovat *erityisen* arkaluonteisia. Hallituksen esityksessä tämä erityisyyden edellytys on poistettu. Ehdotamme sen palauttamista. Julkisuusperiaate ja yksityisyyden suoja olisivat paremmassa tasapainossa, jos ainoastaan erityisen arkaluonteiset tiedot olisivat salassa pidettäviä.

Erityisyyden edellytys on lakiesityksessä otettu huomioon 6 §:ssä, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä asianomistajan henkilöllisyyden pidettäväksi salassa rikosasiassa, joka koskee *erityisen* arkaluontoista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa. Tässä kohden linjaus on onnistunut ja se olisi syytä ulottaa myös oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevaan 9 §:n säännökseen.

Pidämme erittäin tärkeinä ja kannatettavina ehdotettuja 9 §:n 2 momentin säännöksiä tuomioistuimen mahdollisuudesta päättää salassa pidettävien asiakirjojen julkisuudesta asiaan liittyvien painavien etujen vuoksi. Samoin puollamme pykälän 3 momentin säännöstä, jonka mukaan arkaluonteiset tiedot eivät ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin.

4. Salassapitoaika (11 §)

Salassapitoajaksi määrätyille henkilön yksityisyyden suojaan liittyville oikeudenkäyntiasiakirjoille esitetään 60 vuotta, tuomioistuimen neuvotteluista tietoja sisältyville asiakirjoille 80 vuotta ja muille salassa pidettäville asiakirjoille 25 vuotta. Salassapitoaika laskettaisiin asian vireille tulosta tuomioistuimessa. Tuomioistuin voisi pidentää määräaikaa tietyin edellytyksin enintään 60 vuodella.

Viestinnän Keskusliitto kannattaa esitystä 25 vuoden salassapitoajan osalta. Mielestämme muilta osin salassapitoa koskevat intressit tulisivat riittävästi suojatuiksi enintään 40 vuoden salassapitoajalla 60 tai 80 vuoden sijaan. Jos tätä 40 vuoden salassapitoaikaa olisi mahdollista tuomioistuimen päätöksellä pidentää toiset 40 vuotta, päädyttäisiin noin ihmisiän pituiseen salassapitoaikaan. Tätä pidemmälle menevää salassapitoaikaa ei voitane pitää tarpeellisena oikeudenkäyntien julkisuuteen liittyvät edut huomion ottaen.

Esitämme 11 §:ää muutettavaksi seuraavasti:

Hallituksen esitys	Viestinnän Keskusliiton ehdotus:
<p>11 § Salassapitoaika</p>	<p>11 § Salassapitoaika</p>
<p>Edellä 9 §:n 1 momentin 2 ja 4 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 60 vuotta <i>ja 6 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika 80 vuotta</i>. Muun 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta.</p>	<p>Edellä 9 §:n 1 momentin 2, 4 <i>ja 6</i> kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 40 vuotta. Muun 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta.</p>
<p>Edellä 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättävän oikeudenkäyntiasiakirjan ja 24 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättävän ratkaisun salassapitoaika on enintään 60 vuotta, kun määräys annetaan yksityiselämän suojaamiseksi, ja enintään 25 vuotta, kun määräys annetaan muun syyn perusteella.</p>	<p>Edellä 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättävän oikeudenkäyntiasiakirjan ja 24 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättävän ratkaisun salassapitoaika on enintään 40 vuotta, kun määräys annetaan yksityiselämän suojaamiseksi, ja enintään 25 vuotta, kun määräys annetaan muun syyn perusteella.</p>
<p>Salassapitoaika lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa.</p>	<p>Salassapitoaika lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa.</p>
<p>Jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen</p>	<p>Jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen</p>

julkiseksi todennäköisesti aiheuttaisi salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty, pääasiaa viimeksi käsitelty tuomioistuin voi pidentää salassapitoaikaa enintään 60 vuodella sen hakemuksesta, jota asia koskee.	julkiseksi todennäköisesti aiheuttaisi salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty, pääasiaa viimeksi käsitelty tuomioistuin voi pidentää salassapitoaikaa enintään 40 vuodella sen hakemuksesta, jota asia koskee.
--	--

5. Suljettu käsittely (15 §)

Edellä 9 §:n kohdalla esitetyillä perusteilla Viestinnän Keskusliitto esittää 15 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohtaa muutettaviksi seuraavasti:

Hallituksen esitys:	Viestinnän Keskusliiton ehdotus:
15 § Suljettu käsittely	15 § Suljettu käsittely
Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos: 1) asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä; 2) asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;	Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos: 1) asian julkinen käsittely <i>erittäin</i> todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä; 2) asiassa esitetään <i>erityisen</i> arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;
-----	-----

Mahdollisuus suljettuun käsittelyyn siltä osin kuin kysymys on lähdesuojan piiriin kuuluvien tietojen esittämisestä, on sananvapauden toteuttamisen kannalta välttämätön. Julkisen sanan toimesta tapahtuva vallankäytön valvonta ja yhteiskunnallisesti merkittävien epäkohtien esiin nostaminen edellyttävät lähdesuojan turvaamista oikeudenkäynnin eri vaiheissa. Viestinnän Keskusliitto puoltaa tästä syystä 15 §:n 1 momentin 7-kohdan sisällyttämistä uuteen lakiin.

6. Yleisön läsnäolon rajoittaminen (20 §)

Esityksen mukaan tuomioistuimen puheenjohtaja voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen tungoksen välttämiseksi.

Ehdotuksen perusteluissa todetaan, että ”julkisuusmyönteisen periaatteellisen lähtökohdan vuoksi suurta julkisuutta herättäneet oikeusjutut tulisi suullisen käsittelyn osalta järjestää mahdollisuuksien mukaan ja tarvittaessa tarkoitukseen soveltuvan kokoisessa istuntohuoneessa. Näin voitaisiin ennakolta ehkäistä tungosta. Tungoksen kuitenkin syntyessä puheenjohtajan olisi rajoittaessaan yleisön määrää otettava huomioon myös tiedotusvälineiden edustajien riittävä pääsy istuntosaliin”.

Viestinnän Keskusliitto yhtyy perusteluissa esitettyihin näkemyksiin. Tilanteessa, jossa kaikkien halukkaiden pääsy istuntosaliin ei suuren henkilömäärän vuoksi ole mahdollista, etusija tulisi antaa tiedotusvälineiden edustajille. Heidän työnsä välityksellä oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu mahdollisimman laajasti.

7. Suullisen käsittelyn taltiointi (21 §)

Esityksen mukaan kuvaaminen ja tallentaminen oikeussalissa olisi sallittua puheenjohtajan luvalla ennen asian käsittelyn alkua ja tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa. Lupa voitaisiin myöntää, jollei siitä aiheudu merkittävää haittaa kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaaranna hänen turvallisuuttaan eikä luvan epäämiseen ole muuta vastaavaa painavaa syytä. Muilta osin kuvaaminen ja tallentaminen olisi rajoitetumpaa. Se voitaisiin sallia vain, jos siitä ei ole haittaa käsittelyn häiriöttömälle kululle ja oikeudenkäyntiin osalliset antavat siihen suostumuksensa.

Viestinnän Keskusliiton mielestä on hyvä, että kuvaamista ja tallentamista koskevat periaatteet kirjataan lakiin. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate puoltaa mielestämme kuitenkin esitettyä laajempaa harkintavaltaa tuomioistuimelle tallentamisesta päättämiseen. Taltiointiin pitäisi olla mahdollista tuomioistuimen päätöksellä käsittelyn aikana. Tuomioistuin voisi ottaa harkinnassa huomioon oikeudenkäyntiin osallisten mielipiteen, mutta ei olisi sidottu siihen.

Esitämme harkittavaksi 21 §:n muotoilua seuraavasti:

Hallituksen esitys:	Viestinnän Keskusliiton ehdotus:
<p style="text-align: center;">21 § Suullisen käsittelyn taltiointi</p> <p>Muu kuin tuomioistuin saa julkisessa suullisessa käsittelyssä valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä</p>	<p style="text-align: center;">21 § Suullisen käsittelyn taltiointi</p> <p>Muu kuin tuomioistuin saa julkisessa suullisessa käsittelyssä valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä</p>

<p>vain puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti.</p> <p>Lupa tallentamiseen <i>ennen asian käsittelyn alkua tai tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa</i> voidaan myöntää, jos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tallentamisesta ei aiheudu merkittävää haittaa asianosaisen tai muun kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaaranna hänen turvallisuuttaan; eikä 2) luvan epäämiseen ole muuta 1 kohtaan verrattavaa painavaa syytä. <p><i>Lupa oikeudenkäynnin tallentamiseen muilta osin voidaan myöntää, jos 2 momentissa säädetyt edellytykset ovat olemassa eikä tallentamisesta myöskään ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle ja oikeudenkäyntiin osalliset antavat siihen suostumuksensa.</i></p>	<p>vain puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti.</p> <p>Lupa tallentamiseen (<i>poist.</i>) voidaan myöntää, jos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tallentamisesta ei aiheudu merkittävää haittaa asianosaisen tai muun kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaaranna hänen turvallisuuttaan; 2) <i>tallentamisesta ei ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle</i>; eikä 3) luvan epäämiseen ole muuta 1 tai 2 kohtaan verrattavaa painavaa syytä. <p>(<i>Poist.</i>)</p>
---	--

Harkitessaan käsittelyn häiriötöntä kulkua tuomioistuimissa voisi ottaa huomioon mekaanisen häiriön ja melun ohella myös oikeudenkäynnissä esiintyvien henkilöiden kuulemiselle aiheutuvan häiriön. Oikeudenkäyntiin osallisen suostumus ei olisi taltioinnin edellytys, mutta tuomioistuimissa voisi harkintansa mukaan ottaa huomioon heidän esittämänsä perustellut näkemykset taltioinnista.

Viestinnän Keskusliitto ry

Satu Kangas
johtaja, lakiasiat

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset joukkoviestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä, jotka työllistävät noin 35 000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen Radioiden Liitto sekä Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
Toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 2287 7304
GSM 050 - 558 1048

Satu Kangas
johtaja, lakiasiat
satu.kangas@vkl.fi
puhelin 2287 7305
GSM 050 – 433 7250